

3 Van onderzoek naar beleid: de weergave van onderzoeksresultaten in een politieke discussie

P.J. Schellens & I.M.A.M. Pröpfer

1. Inleiding*

In het beleid en de politiek worden voorstellen en standpunten regelmatig gemotiveerd door verwijzing naar de resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Een voorstel staat in het algemeen sterker wanneer bijvoorbeeld de voorspelde effecten ervan kunnen worden beargumenteerd op basis van uitgevoerd onderzoek. Dit gebruik van onderzoek stelt hoge eisen aan de manier waarop resultaten en conclusies in de discussie worden weergegeven. Bij een gebrekkige weergave kunnen onderzoeksresultaten en onderzoekers gemakkelijk voor een karretje worden gespannen dat ze eigenlijk niet kunnen trekken.

In het onderzoek waarvan hier verslag wordt uitgebracht, staat de vraag centraal welke soorten tekstuele veranderingen optreden bij de weergave van onderzoeksresultaten in een beleidsdiscussie. Het gaat ons om de ingrepen die beleidsdiscussianten plegen wanneer zij meer, minder of iets anders doen dan letterlijk citeren. Dergelijke ingrepen kunnen bedoeld of onbedoeld zijn en zij kunnen in meer of mindere mate een retionisch of strategisch karakter.

Het onderzoek bouwt voort op de dissertatie van Pröpfer (1989). Hij analyseerde evaluatie-onderzoek naar het effect van de Wet Investeringsrekening (WIR) en het gebruik ervan in beleidsdiscussies. Om die reden geven we eerst een korte karakterisering van dat onderzoek.¹ Vervolgens geven we aan waarom en hoe we een deel van het casus-materiaal van Pröpfer opnieuw analyseerden. Tenslotte behandelen we de resultaten van die heranalyse aan de hand van een aantal voorbeelden.

2. Overtredingen van discussieregels

Er is in de loop der jaren het nodige evaluatie-onderzoek verricht naar de Wet Investeringsrekening. In het algemeen was de vraag: halen verschillende vormen van investeringspremies iets uit? Werden er extra investeringen uitgelokt? Pröpfer heeft tien rapporten, waarin verslag wordt uitgebracht van evaluatie-onderzoek naar de WIR, geanalyseerd en vervolgens gekeken hoe van dergelijk onderzoek in beleidsvoorbereidende en beleidsbepalende discussies gebruik wordt gemaakt. Voor de onderzoeksrapporten ging hij na hoe de onderzoekers zelf met hun resultaten omgingen. Daartoe zijn conclusies, aanbevelingen en samenvattingen in die rapporten geanalyseerd. De beleidsdiscussie heeft Pröpfer geanalyseerd aan de hand van ambtelijke stukken, nota's van advieslichamen, Kamerstukken en Kamerdiscussies, zoals weergegeven in de Handelingen van de Eerste en Tweede Kamer. De hoofdvraag in dit onderzoek was: draagt de kwaliteit van het onderzoek, zoals die

blijkt uit het rapport, bij aan de kwaliteit van de beleidsdiscussie? Het antwoord op die vraag is voorzichtig positief. We gaan daarop nu echter niet in. Voor onze vraagstelling is het wel van belang iets dieper in te gaan op de vraag hoe Pröpfer de kwaliteit van evaluatie-onderzoek en beleidsdiscussie vaststelde en wat de belangrijkste gebreken waren die in onderzoek en discussie konden worden vastgesteld. Het beleidsproces werd in het onderzoek opgevat als een argumentatieproces en als consequentie daarvan werd 'kwaliteit' geoperationaliseerd als argumentatieve kwaliteitsaspecten. In concreto werd nagegaan hoe vaak onderzoekers en beleidsdiscussianten zich in hun bijdragen schuldig maakten aan overtredingen van regels voor redelijke discussies. De relevante regels legde Pröpfer vast in een *Modelprocedure voor argumentatie* (1989: 174-175). Daarvan maken zes hoofdregels deel uit: ze hebben betrekking op gebondenheid (aan discussiedoel en eigen uitspraken en argumenten), motiveringsplicht, consistentie, relevantie, zakelijkheid en openheid. Op iets lager niveau werden in de Modelprocedure 17 subregels geformuleerd, een compilatie van regels zoals die eerder bijvoorbeeld door Alexy (1983), Van Eemeren & Grootendorst (1982) en Naess (1978) zijn voorgesteld. Vijf van die subregels hebben betrekking op de regel van zakelijkheid (regel 5):

- 5 De deelnemers aan een discussie moeten zich zakelijk opstellen.
- 5.1 Men mag niet om de zaak heen praten.
- 5.2 Men mag aan anderen geen standpunten toedichten waar deze niet achter staan.
- 5.3 De standpunten die men inneemt mogen niet tendentius zijn door dubbelzinnigheid.
- 5.4 De deelnemers aan een discussie mogen hun bijdrage(n) aan de discussie niet tendentius presenteren, met behulp van onjuiste of onvolledige informatie.
- 5.5 Men mag niet persoonlijk worden.

Om de vaststelling van overtredingen te vergemakkelijken koppelde Pröpfer aan elke regel een reeks drogredenen, karakterisering van mogelijke overtredingen, gebaseerd op een uitgebreide inventarisatie van drogredenen. De regel van relevantie werd bovendien geoperationaliseerd op basis van evaluatiecriteria bij verschillende soorten argumentatie.

De resultaten van de analyse die met dit instrumentarium is uitgevoerd, laten zich als volgt samenvatten. Van de 327 gescoorde uitspraken uit de samenvattende paragrafen van evaluatie-onderzoeksrapporten zijn er 185 (56%) waarin één of meer overtredingen tot uitdrukking komen. In het gebruik van het onderzoek in ambtelijke rapporten, Kamerstukken en -discussies ligt het niet veel anders: van de 402 beoordeelde uitspraken laten er 261 (65%) één of meer overtredingen zien. Welke overtredingen worden nu het meeste aangetroffen? Opvallend en voor het vervolg van belang is het gegeven dat van de zes hoofdregels de *regel van zakelijkheid* veruit het meest frequent wordt overtreden, zowel in het evaluatie-onderzoek als in het gebruik ervan. De regel is goed voor 63% resp. 53% van de overtredingen in onderzoek respectievelijk gebruik. Daarbinnen levert vooral de subregel die tendenteuze presentatie door onjuiste of onvolledige informatie verbiedt, de meeste overtredingen op: 58% respectievelijk 44% van het totaal aantal overtredingen. De overtredingen van regel 5.4 werden vrijwel allemaal gekarakteriseerd aan de hand van de volgende etiketten:

- onjuiste / onvolledige / eenzijdige / tendentieuze informatie;
- onjuiste / tendentieuze / selectieve weergave / presentatie / rapportage;
- eenzijdige opsomming voordelen / nadelen / onderzoeksresultaten;
- misbruik van wetenschappelijke autoriteit.

Daarvan representeert alleen de laatste een traditioneel onderscheiden drogreden (autoriteitsdrogreden of *argumentum ad verecundiam*).

Uit de analyse-resultaten valt te concluderen dat de kwaliteit van beleidsdiscussies vooral te lijden heeft onder een gebrekkige weergave van onderzoeksresultaten, zowel door de onderzoekers zelf als door de beleidsmakers.

3. Verschuivingen in de weergave van onderzoek

Het onderzoek van Pröpper geeft geen exact beeld van wat er nu precies fout gaat in de weergave van onderzoeksresultaten: op welke wijze vervormen beleidsdiscussanten de resultaten van onderzoek? Welke tekstuele ingrepen worden er precies gebruikt om de resultaten van onderzoek te 'vertalen' ten behoeve van het gebruik in de beleidsdiscussie?

Die vraag laat zich echter wel beantwoorden op basis van de case-studies van Pröpper. Het materiaal is er rijk genoeg voor. Met het oog daarop is een heranalyse van het gebruikte materiaal aangevat.

Bij die heranalyse hebben we het beschikbare materiaal voorsnog in twee opzichten beperkt: er is opnieuw gekeken naar de door Pröpper vastgestelde overtredingen, voorzover het overtredingen van de *regel van zakelijkheid* betreft door de *gebruikers* van het evaluatieonderzoek. Overtredingen van andere regels en overtredingen in de onderzoeksrapporten zelf blijven dus buiten beschouwing.

In de heranalyse is zo veel mogelijk geprobeerd de teksten van 'gebruikers' naast de relevante passages uit het onderzoeksrapport te leggen (of naast de teksten van andere gebruikers waarop men zich baseert). Wat gebruikers doen analyseren we vervolgens als een ingreep in de tekst van de onderzoekers. Op die manier kan duidelijk worden waardoor de weergave van onderzoeksresultaten nu precies onvolledig, eenzijdig of tendentieus wordt.

In principe zijn er drie soorten ingrepen denkbaar: de gebruiker kan iets weglaten (deletie), toevoegen (additie) of vervangen (substitutie). Wat er weglaten etc. wordt, is natuurlijk te karakteriseren als 'informatie' of als 'uitspraken'. Om de beschrijving zo informatief mogelijk te maken, proberen we de ingrepen echter zo veel mogelijk te karakteriseren in termen van de argumentatieve functie die het weglaten, toevoegde of vervangen deel van de tekst heeft. Tenslotte proberen we een taxatie te maken van het (al dan niet beoogde) effect van de ingreep voor de argumentatie van de gebruiker. Ter illustratie: 'het weglaten van een woord waardoor de conclusie korter wordt' kan op zich een correcte beschrijving van de ingreep zijn; wij geven echter de voorkeur aan bijvoorbeeld een beschrijving als de volgende: 'het weglaten van een *qualifier*, waardoor de conclusie stelliger wordt dan de onderzoeksresultaten rechtvaardigen.'

Aan de hand van een aantal voorbeelden laten we nu zien waartoe een dergelijke analyse kan leiden. We geven van deletie, additie en substitutie elk twee voorbeelden.

Deletie

In het volgende fragment geeft het CPB een schatting van de effectiviteit van de WIR:

'Stel dat de effectiviteit wordt gedefinieerd als de verhouding tussen de door extra premies opgewekte investeringsbedragen en de extra uitgekeerde stimuleringsbedragen. Op macro-economisch niveau geldt dan als statistisch beste schatting voor de invloed van de Wet Investeringsrekening een verhouding van 1,25 (...). De gevonden coëfficiënt van 1,25 kan een overschatting, maar ook een onderschatting in zich bergen. (...)'²

Vervolgens geeft het CPB één reden voor mogelijke onderschatting en drie argumenten voor een mogelijke overschatting, die we hier niet zullen citeren. In een verslag over de WIR bij de begroting voor 1982³ geeft de minister eerst een correcte weergave van de CPB-bevindingen om vervolgens uitsluitend in te gaan op de reden voor een mogelijke onderschatting. Dat het CPB ook argumenten geeft op grond waarvan de multiplier van 1,25 mogelijk een overschatting is blijft buiten beschouwing:

'Door samenvoeging van de schattingsresultaten met betrekking tot de gegroepeerde sectoren van het bedrijfsleven komt het CPB tot de belangrijke slotsom dat op macro-economisch niveau de subsidiemultiplier geraamd mag worden op 1,25. Een dergelijke subsidiemultiplier wil zeggen dat één gulden investeringspremie een investeringsactiviteit uitlokt van f.1,25. (...) Voorts blijkt uit de CPB-studie dat, wanneer behalve met het rendementseffect ook met het liquiditeitseffect van premies rekening wordt gehouden, de subsidiemultiplier op 1,35 wordt geschat.'

Wat het effect van deze ingreep is, blijkt uit de erop volgende zinnen waarin de minister een conclusie trekt die op grond van het CPB-rapport maar moeilijk te verdedigen valt:

'De conclusie die hieraan mag worden verbonden is dat het effect van investeringspremies op de investeringsactiviteit tenminste zo groot is als werd verondersteld ten tijde van de start van de WIR; in 1977/78 werd (...) uitgegaan van een subsidie-multiplier van 1,25.'

We zien dat de minister een *restrictie* (of hier beter: een aantal restrictieve uitspraken) bij de conclusie heeft weggelaten met als effect dat hij een verderreikende conclusie aan het onderzoek kan verbinden dan de onderzoekers.

De term 'restrictieve uitspraak' heeft nog een nadere definitie nodig. Voorlopig gebruiken we hem voor alle uitspraken die aan een conclusie worden toegevoegd, waardoor de reikwijdte of de stelligheid ervan wordt beperkt. In de analyse bleek al snel dat dergelijke uitspraken vaak niet te karakteriseren zijn als een *voorbethoud* of *rebuttal* in de zin van Toulmin (met de conclusie te verbinden met behulp van *tenzij*) en evenmin als *concessie* kunnen worden opgevat (met de conclusie te verbinden met behulp van *hoevel*). (Zie Schellens & Verhoeven 1988: 11 e.v.) Vaak vloeiend restrictieve uitspraken voort uit de wijze waarop de onderzoeksdata zijn verkregen of

uit de aanames die in het onderzoek zijn gedaan.

Restricties kunnen ook de vorm aannemen van bepalingen die in de conclusie zelf zijn opgenomen. Ook dan lenen ze zich gemakkelijk voor een deletie in de weergave, zoals blijkt uit het volgende voorbeeld waarin een Kamerlid de woorden van de minister weergeeft:

De minister:

'De WIR-ET heeft een redelijk stimulerende invloed in de zin van versnelling van de investerings- en de eerste fasen van het besluitvormingsproces, te weten het verzamelen van voorstellen en de selectie en beoordeling van deze voorstellen.'⁴

mevrouw Beekers:

De minister wil 'de WIR-energietoetslag handhaven vanwege het onmiskenbaar positieve effect'⁵.

Afgezien van de substitutie van 'een redelijk stimulerende invloed' door 'een onmiskenbaar positief effect', krijgt de uitspraak van mevrouw Beekers door de deletie van de restrictie ('in de zin van ...') veel ruimere interpretatiemogelijkheden. Bij een 'onmiskenbaar positief effect' van een investeringspremie zal men in ieder geval óók, en misschien zelfs vooral, denken aan een vergroting van de omvang van of het aantal investeringen; in de weergave van de minister gaat het uitdrukkelijk alleen om een versnelling in het begin van een besluitvormingsproces.

Additie

Ook wanneer in de weergave van onderzoeksresultaten elementen worden toegevoegd, kan het gaan om volledige uitspraken of om bepalingen in uitspraken. Een veel voorkomende ingreep is de toevoeging van conclusies aan de weergave van een onderzoek. De gebruiker formuleert zelf een conclusie, maar laat na dat ook expliciet aan te geven. De suggestie wordt daarbij gewekt dat de onderzoekers voor de conclusie verantwoordelijk zijn. Zo wordt het eerder genoemde CPB-onderzoek, dat resulteert in de becijfering van een subsidie-multiplier van 1,25, door de betrokken bewindslieden als volgt weergegeven:

'De becijferingen die het CPB heeft verricht zijn de enige Nederlandse onderzoeken die zich richten op de macro-economische effectiviteit van de WIR gemeten met behulp van een economische analyse. Daaruit komt naar voren dat aan de WIR een bevredigende macro-economische effectiviteit moet worden toegekend.'⁶

Het CPB heeft zich er echter in het geheel niet over uitgelaten of de geschatte multiplier kan worden opgevat als een teken van een 'bevredigende macro-economische effectiviteit'. Bewindslieden hebben natuurlijk het volste recht om er die waardeerende conclusie aan te verbinden, maar ze dienen dat dan op eigen kracht te doen. In het citaat wordt tenminste de indruk gewekt dat een dergelijke evaluerende conclusie door het CPB wordt onderschreven.

In het volgende, enigszins vereenvoudigde voorbeeld, gebeuren een aantal dingen tegelijkertijd.

Vrij naar TNO:

De WIR-ET heeft zeker in de zweepslag-periode tot versnelling in de eerste fase van het besluitvormingsproces geleid.⁷

Stuurgroep Evaluatie Investeringssubsidies Energiebesparing (SEIE):

'De stimulering (van de WIR-ET) in de eerste fase (van het besluitvormingsproces) uit zich voornamelijk in een versnelling van de investeringen.'

In de weergave door de SEIE wordt allereerst de temporele beperking 'zeker in de zweepslag-periode' weggelaten. Dat is een ingrijpende verandering, aangezien die periode staat voor een tijdelijke verbubbeling van de Energietoetslag in de WIR. Ondernemers hebben hun best gedaan om te profiteren van die tijdelijke verhoging, vooral door reeds voorgenomen investeringen te versnellen. Zonder die bepaling lijkt ook de niet-verdubbelde Energietoetslag tot een versnelling te hebben geleid en dat is hoogst twijfelachtig.

De SEIE voegt echter ook iets toe: 'voornamelijk'. Zoals die bepaling hier wordt gebruikt, is hij het tegendeel van een restrictie. De toevoeging van 'voornamelijk' leidt tot de interpretatie dat er naast versnelling als belangrijkste effect nog andere effecten optraden. In de formulering zonder 'voornamelijk' blijft die implicatie achterwege. Er wordt hier dus een 'expansieve' bepaling (een *qualifier*?) toegevoegd met als effect dat de interpretatieruimte en reikwijdte van de conclusie toeneemt. Op het eerste gezicht zouden de bovenstaande ingrepen ook tezamen kunnen worden beschreven als substitutie: de ene bepaling wordt door de ander vervangen. Dat doet echter geen recht aan de totaal verschillende functies die de twee bepalingen hier uitoefenen. De restrictie 'zeker in de zweepslagperiode' beperkt het subject van de conclusie, de WIR-ET, tot de WIR met *verduubelde Energietoetslag*. De toegevoegde bepaling breidt het effect uit. Beide ingrepen tezamen zorgen voor een veel verder strekkende conclusie dan het TNO-rapport toelaat.

Substitutie

Van substitutie is sprake wanneer bepaalde elementen uit het onderzoek (conclusies, aanbevelingen, argumenten, data) op een andere manier worden verwoord. Dat hoeft natuurlijk lang niet altijd tot een vertekening van de onderzoeksresultaten te leiden. Doordat de cases in eerste instantie op overtrekkingen zijn geanalyseerd, leveren de voorbeelden van substitutie uit het materiaal doorgaans een vertekening op. Een aardig voorbeeld daarvan levert de volgende discussie, waarin het gaat om de veranderingen in de gecursiveerde tijdsbepalingen. (BRT staat voor Bijzondere Regionale Toeslag.)

Rapport Heroverweging:

Er zijn over de BRT nog volstrekt onvoldoende cijfers voorhanden om enigerlei tijdreeksanalyse op te baseren. Niettemin geeft de ontwikkeling van het investeringsvolume in bedrijfsgebouwen de indruk dat de invoering van de BRT, na het inzakken van de investeringsactiviteit in de BRT-gebieden in 1978, een bijdrage heeft geleverd aan het herstel in 1979 en 1980.⁸

CDA (in verslag Vaste Commissie voor Economische Zaken):

'Ook dit heroverwegingsrapport, zo stelden zij, komt niet tot de conclusie dat de BRT geen effectief instrument zou zijn en zo onbevredigend zou functioneren dat afschaffing zou dienen

te worden voorgesteld. Integendeel, in het rapport wordt opgemerkt dat de invoering van de BRT, eind jaren zeventig, een bijdrage heeft geleverd aan het herstel in de daaropvolgende jaren.¹⁰

In de weergave van het CDA is allereerst een belangrijke restrictie bij de conclusie verdwenen: dat er onvoldoende cijfers zijn voor een tijdreeksanalyse en dat het slechts gaat om een indruk in de weergave niet meer te zien. Minder ingrijpend lijkt de wijziging van de tijdsbepaling in 1979 en 1980 in *in de daaropvolgende jaren*. Toch gaat van die laatste formulering de suggestie uit dat er ook na 1980 nog enig effect van de BRT is opgetreden. In de Memorie van Antwoord maakt de regering daartegen dan ook uitdrukkelijk bezwaar:

regering (Memorie van Antwoord)

¹⁰Met betrekking tot het heroverwegingsrapport over het regionaal sociaal-economisch beleid hebben deze leden gelijk dat daarin niet wordt geconcludeerd dat de BRT geen effectief instrument is en dat de BRT wel een bijdrage heeft geleverd aan het herstel in de jaren na invoering van deze toeslag. Dit herstel betrof overigens *alleen de jaren 1979 en 1980*.¹¹

Daarmee lijkt de fout hersteld. Deze formulering is echter weer restrictiever dan die in het Rapport Heroverweging. In de formulering van de regering is er na 1980 uitdrukkelijk geen effect meer opgetreden. In de volgende ronde wordt de regering gedwongen tot een nader specificatie. De aap komt nu uit de mouw:

regering (Nota naar aanleiding van het eindverslag):

¹¹De cijfers in het heroverwegingsrapport op grond waarvan werd uitgesproken dat de indruk bestaat dat de BRT een bijdrage heeft geleverd aan het herstel van de economie in de betrokken gebieden in 1979 en 1980, zijn na 1980 niet meer door het CBS vervaardigd. *Over de betekenis van de BRT na 1980 kan in deze zin dan ook niet veel worden gezegd*. In de memorie van antwoord is derhalve niets méér gezegd dan dat de desbetreffende uitspraak in het heroverwegingsrapport betrekking heeft op de jaren 1979 en 1980.¹²

De restrictie in het eerder gegeven citaat uit het rapport heroverweging, dat er nog onvoldoende gegevens beschikbaar zijn, wordt hier nader geconcretiseerd. Daaruit blijkt dat er over de jaren na 1980 geen uitspraak kan worden gedaan, noch in positieve zin zoals door het CDA geïmpliceerd, noch in negatieve zin, zoals in de Memorie van Antwoord werd geïmpliceerd.

Het voorbeeld laat verder zien dat tamelijk subtiele veranderingen toch verstrekkende consequenties kunnen hebben voor de interpretatie van een uitspraak. Aan de andere kant blijkt dat in een discussie de deelnemers elkaar op dit punt natuurlijk tot correcties kunnen dwingen, mits het gaat om informatiebronnen die voor alle deelnemers aan de discussie in gelijke mate toegankelijk zijn.

Veel voorkomende substituties hebben ook betrekking op de waarderende kwalificaties (qualifiers?) in een evaluerende conclusie. Zo kan 'een redelijk stimulerende invloed' (de minister over de WIR-ET) in de discussie plaats maken voor 'een onmiskenbaar positief effect' (een kamerlid), met als gevolg dat de evaluatie toch een meer positieve wordt dan in de aanvankelijke formulering.

De voorbeelden die we tot nu toe van tekstuele ingrepen hebben gegeven, laten zien dat deleties, addities en substituties op heel verschillende manieren de oorspronkelijke weergave van onderzoeksresultaten kunnen aangrijpen. We hebben afgezien van

een kwantitatieve presentatie van onze heranalyse. Daarvoor zijn de onderscheiden categorieën nog niet ver genoeg uitgekristalliseerd. Niettemin valt al wel te melden dat deleties meestal betrekking hebben op restrictieve uitspraken bij of restrictieve bepalingen in conclusies en daarnaast op argumenten, daar waar bijvoorbeeld alleen positieve effecten van een maatregel worden weergegeven en de negatieve bevindingen uit het onderzoek achterwege blijven.

Addities betreffen vrijwel altijd conclusies of aanbevelingen die de gebruiker aan het onderzoek verbindt, met de onterechte suggestie dat ook de onderzoekers dat hebben gedaan. Een variant daarop is de weergave van een door onderzoekers geschetste of onderzochte beleidsvariant als aanbeveling.

Substituties hebben behalve op onderdelen van conclusies nog al eens betrekking op kwantitatieve data uit een onderzoek, die een net iets andere presentatie krijgen.

Men kan zich natuurlijk afvragen of dergelijke verschuivingen altijd (ernstige) overtredingen zijn. Naar onze mening is het antwoord op die vraag afhankelijk van twee contextuele gegevens. Ten eerste is het van groot belang of de onderzoeksresultaten waarop in de beleidsdiscussie een beroep wordt gedaan, voor alle deelnemers aan de discussie beschikbaar zijn. Als dat zo is, is elke deelnemer in principe in staat om de weergave van resultaten door anderen te controleren en corrigeren. Als dat niet zo is, verandert de situatie sterk. Het komt bijvoorbeeld nog al eens voor dat de Kamer alleen via ambtelijke samenvattingen kennis kan nemen van de resultaten van het onderzoek. Het zal duidelijk zijn dat in een dergelijke situatie hogere eisen aan de weergave van onderzoeksresultaten moeten worden gesteld.

De vraag naar de ernst van verschuivingen is ten tweede afhankelijk van de conclusies die gebruikers aan de weergave verbinden. Gaan die conclusies duidelijk verder dan op grond van een correcte weergave gerechtvaardigd zou zijn, dan is er evident sprake van een argumentatieve overtreding. Trekt een gebruiker uit een enigszins vertekende weergave echter een conclusie die hij bij correcte weergave ook volledig staande zou kunnen houden, dan zou men de verschuiving passabel kunnen achten. Zo worden in Kamerdiscussies de resultaten vaak zo bondig aangeduid dat er nauwelijks nog sprake is van de weergave van onderzoek. Als men vervolgens niet met het betreffende onderzoek 'aan de haal gaat', kunnen dergelijke weergaven onder druk van een beperkte spreektijd wellicht acceptabel worden geacht.

Niet alle verschuivingen zijn dus te beschouwen als even ernstige overtredingen. Omgekeerd zijn ook niet alle overtredingen aan te merken als verschuivingen. Zo komt in het onderzoek van Pröpper ook regelmatig aan het licht dat beleidsmakers verwijzen naar niet identificeerbaar onderzoek, bijvoorbeeld van het CPB, en wordt op gezette tijden relevant onderzoek volkomen genegeerd. Een dergelijke omgang met onderzoek is niet oninteressant, maar moest met het oog op de vraagstelling in onze heranalyse buiten beschouwing blijven.

4. Vervolgonderzoek

Voor het vervolg van ons onderzoek dient zich een aantal interessante mogelijkheden aan.

De onderscheidingen die we in onze heranalyses hebben gehanteerd vragen om een verdere specificatie. Ze maken in ieder geval duidelijk dat in de formulering van

conclusies elementen zijn te onderscheiden die in de traditionele argumentatieanalyse buiten beschouwing blijven. Er is meer onder de zon dan de in het Toulmin-model onderscheiden elementen *claim, qualifier* en *rebuttal*. Interessante categorieën die zich voor verdere uitwerking lenen zijn de restricties (in de vorm van uitspraken en bepalingen) en de waarderende kwalificaties.

In onze heranalyse hebben we tot nu toe alleen gekeken naar overtreddingen van de afnemers van beleidsonderzoek. De case-studies maken het echter ook mogelijk om nog eens goed te kijken naar de ingrepen die onderzoekers zelf plegen op het moment dat zij hun onderzoeksresultaten gaan samenvatten en er conclusies of aanbevelingen aan verbinden. De bevindingen van Pröpper doen vermoeden dat we in dat materiaal goeddeels dezelfde tekstuele ingrepen zullen aantreffen die ook gebruikers demonstreren. Gaan onderzoekers de beleidsmakers voor in het misbruik van hun resultaten?

Ten slotte is het mogelijk op basis van scherpe onderscheidingen ook een kwantitatief beeld te schetsen van de opgetreden verschuivingen. Dat zou in eerste instantie kunnen op grond van de heranalyse van case-studies waaraan wij hier zijn begonnen. Het is ook mogelijk dat na de ontwikkeling van een scherper analyse-instrument, de onderscheiden categorieën nog eens worden gebruikt bij de analyse van heel ander materiaal.

Noten

- * Dank aan Maresa Oosterman, Sebastiaan van Sandijk, Michiel Schaeffer en Henk Frans de Vries, student Wijsbegeerte van Wetenschap Techniek en Samenleving aan de Universiteit Twente, voor hun assistentie bij de heranalyse van de case-studies van Pröpper, 1989.
1. CPB. *Het effect van investeringsstimulerende maatregelen*. 1981, p.39.
  2. Verslag WIR 1980/1981, p.7-8.
  3. Tweede Kamer 1984-1985, 18600 hoofdstuk XIII, nr.2, p.90
  4. UCV 14, 5 november 1984 p.18.
  5. Tweede kamer 1983-1984, 18203, nr.7, p.3.
  6. TNO. *Evaluatie van de werking en effectiviteit van de energietoetslag op de WIR-basispremie* (-.). Maart 1984, p.6.
  7. SEIE. *Evaluatie investeringssubsidies energiebesparing*. juli 1984, p.20.
  8. Tweede Kamer 1981-1982, 16625, nr.52, p.24.
  9. Tweede Kamer 1983-1984, 18050, nr.5, p.3.
  10. Tweede Kamer 1983-1984, 18050, nr.6, p.5.
  11. Tweede Kamer 1983-1984, 18050, nr.8, p.6.
  12. Tweede Kamer 1983-1984, 18050, nr.8, p.6.

Bibliografie

- Alexy, R.
1983. *Theorie der juristischen Argumentation. Die Theorie des rationalen Diskurses als Theorie der juristischen Begründung*. Frankfurt am Main.
- Emmeren, F.H., & R. Grootendorst
1982. *Regels voor redelijke discussies. Een bijdrage tot de theoretische analyse van argumentatie ter oplossing van geschillen*. Dissertatie Universiteit van Amsterdam.
- Pröpper, I.M.A.M.
1988. Argumentatie en machtsuitoefening in discussies. In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 10: 286-299.

Pröpper, I.M.A.M.

1989 *Argumentatie en machtsuitoefening in onderzoek en beleid. Evaluatie-onderzoek naar de Wet Investeringsrekening en het gebruik ervan in het beleidsproces*. Dissertatie Universiteit Twente, Enschede.

Naess, A.

1978 *Elementaire argumentatieleer*. Baarn.

Schellens, P.J.

1990 [Bespreking van] I.M.A.M. Pröpper. Argumentatie en machtsuitoefening in onderzoek en beleid. In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 12: 155-159.

Schellens, P.J., & G. Verhoeven

1988 *Argument en tegenargument. Een inleiding in de analyse en beoordeling van betogende teksten*. Leiden.